

Nefsin makamları

Antakya'dan Barbaros BALABAN: “Hazret-i Yusuf bile nefsim emmâredir derse, nefsin yedi mertebesi nasıl oluyor? Benim nefsim zekiye (arınmış) diyen Hazret-i Yusuf'tan daha mı muttakî oluyor?”

Nefse mertebeler verilebilir. Bununla kastedilen, nefsin terbiye edildikçe mertebeye olgunlaşabileceğidir. Fakat, nefis bir makamda sabit durmaz. Bu mertebeler arasında gider gelir. Yükselişler, düşüşler yaşar. İnsan her zaman alay-ı illiyyin ile esfel-i safilin arasında uçsuz bucaksız bir merdivenin basamakları arasında inişler çıkışlar yaşar. Bu durum, insanın melek olmadığının ve imtihan dünyasında bulunduğu göstergesidir. Bu çerçevede hiç kimse benim nefsim arınmıştır diye kendisini diğer insanlardan ayrı bir sınıfa koyamaz. Yani hiç kimse nefsim zekiyedir diyemez.

Nefse mertebeler verilirken Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm ile boy ölçüşmek—hâşâ—asla kast edilmemiştir. Kast edilen nefsin olgunluk derecelerini tesbit etmektir. Nefsin olgunluk dereceleri tesbit edilirken yine Kur'ân'dan istifade edilmiştir.

Nefsi; 1-Nefs-i Emmâre¹ (kötülükleri emredici), 2- Nefs-i Levvâme² (kendisini kınayan), 3-Nefs-i Mülhime³ (ilhama mazhar olan), 4- Nefs-i Mutmainne⁴ (itminana ermiş, olgunlaşmış), 5-Nefs-i Râziye (rıza makâmına ermiş), 6- Nefs-i Marziye⁵ (kendisinden râzı olunan), 7- Nefs-i Kâmile⁶ (kemâle ermiş nefis) olmak üzere yedi makamda inceleyen İslam Büyükleri, bu makamları Kur'ân'dan süzüp çıkarmışlardır.

Nefsin bu sıfatları hiç şüphesiz durağan değildir. Yani bu sıfatları bir merdivenin basamakları kabul ettiğimizde, nefisler için yükseliş ve iniş, ölüme kadar her zaman mümkündür. İman, ibadet ve taat yükselişine; isyan, tuğyan ve günahlar inişine neden olur. Nefs-i emmârenin, levvâme, mutmainne veya daha yüksek makamlara yükselişi halinde bile, silâhlarını ve cihâzâtını asâba devrettiğini beyan eden Bediüzzaman Hazretleri, asâb ve damarların o vazifeyi, yani “emmâre” vazifesini ömrün sonuna kadar gördüğünü, dolayısıyla nefsi emmâre çoktan ölmüş olsa bile eserlerinin damarlarda yaşadığını; bundan dolayı çok büyük asfiyânın ve evliyânın

nefisleri “mutmainne” makâmında oldukları halde, nefs-i emmâreden şikâyet ettiklerini kaydeder.⁷

Said Nursî Hazretlerine göre, “Nefislerinizi temize çıkarmayın”⁸ âyeti, nefsin en ilkel haline karşı bizi uyarmaktadır. Şöyle ki: İnsan cibilliyeti ve fıtratı hasebiyle nefsinin sever. Hattâ evvelâ yalnız nefsinin sever; başka her şeyi nefsinin fedâ eder. Mâbuda lâıyk bir tarzda nefsinin metheder. Mâbuda yaraşan bir tenzîh ile nefsinin ayıplardan tenzih eder ve berî görür. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâıyk görmez ve kabul etmez. Nefsinin tapar bir tarzda kendini şiddetle müdafaa eder. Hattâ fıtratında derc edilen ve yalnız Mâbud’unun hamd ve tesbihi için kendisine verilen duyguları ve istidâtları kendi nefsinin sarf ederek, “Nefsinin arzusunu kendine İlâh edinip her emrine uyan kimseyi gördün mü?”⁹ sırrına mazhar olur.

Neticede, gerçekte “acz” içinde yuvarlanan nefis, kendisini üstün görür, kendisiyle gururlanır, kendisini beğenir. Oysa kulluk makâmı, Allah’ın azameti ve büyüklüğü karşısında, kendi acziyetini idrâk etmeyi gerektirmektedir.

İşte bu mertebede nefsin tezkiyesi ve terbiyesi, nefsi tezkiye etmemektir, yani nefsi günahlardan berî görmemektir. Yani nefsi temize çıkarmamaktır. Nefsin günahlardan arınması ve temizlenmesi için bu şarttır. Çünkü, “acz” içinde olduğunu idrâk eden nefis, gururlanmaz, kendisini büyük görmez; “ubûdiyet” (Allah’a kulluk) yoluna girer. Ubûdiyet yolu ise onu, mahbûbiyete, yani Allah sevgisine mazhar olma makâmına yükseltir.

Dipnotlar:

- 1- Yûsuf Sûresi: 53; Şems Sûresi:10
- 2- Kıyâme Sûresi: 2; Tevbe Sûresi: 118
- 3- Şems Sûresi: 8
- 4- Fecr Sûresi: 27
- 5- Fecr Sûresi: 28
- 6- Şems Sûresi: 9
- 7- Mektûbât, s. 316
- 8- Necm Sûresi: 32
- 9- Furkân Sûresi: 43